

Uluslararası hukukçuların ortak sorusu: Türkiye'ye ne olacak?

Yazar: Mehmet Gün / 📅 18 Nisan 2025, Cuma / 📁 Oda: Siyaset

Türkiye'deki yargı ve hukuk uygulamaları uluslararası planda tartışma konusu olmaya, "Türkiye nereye?", "Türkiye'ye ne olacak?" soruları sorulmaya başladı.

Geçtiğimiz hafta Singapur'da bir konferansta, 50'ye yakın ülkeden gelen, uluslararası uyuşmazlık çözümünde uzman, kıdemli hukukçularla bir araya geldik. Uluslararası Barolar Birliği'nin (IBA) düzenlediği, uluslararası ticari uyuşmazlıkların çözümündeki gelişmelerin ve Singapur Uluslararası Ticaret Mahkemesi (SICC) örneğinin tartışıldığı konferansta, Bahreyn'in SICC'yi uluslararası ticari davalarda temyiz mahkemesi olarak kabul ettiğini gururla anlatan Singapur Anayasa Mahkemesi Başkanı, 1965'ten

2025'e Singapur'un gösterdiği başarının temel taşının hukukun üstünlüğü olduğunu anlattı. Fakat hukukun üstünlüğünü sağlamanın yolunun rüşvet ve yolsuzluğa karşı sıfır toleranstan geçtiğini söylemedi. Çünkü, Singapur'da yolsuzluk ve rüşvetten bahsetmek bile hoş değil.

Ancak konferansa katılan uluslararası hukukçuların hepsinin ortak endişesi ve sorusu şuydu: "Türkiye'ye ne olacak?" Türkiye'den tek katılımcı olarak muhatabı olduğum soruya, Singapur'da, iki ülke arasındaki büyük farkı görüp değerlendirmeden cevap vermek oldukça zor.

Singapur-Türkiye refah farkı

Kurulduğu 1965 yılında Singapur'un kişi başı milli geliri 500 \$ civarında iken 2022 yılında 90.000 ABD dolarına yakın. Bu miktar, ABD'nin 2024 yılında 86.600 \$ olan milli gelirin de üstünde. Kişi başı milli geliri 1990'da 13.000 \$ ile Güney Afrika, İsrail ve Portekiz'i geçen Singapur, 2015'te bunu 56.000 dolara, sonra da tutarlı olarak 89.000 dolara çıkarmış. Türkiye'de kişi başı milli gelir 2024 yılında 12,000 \$ civarında ve yaklaşık Singapur'un 1990'daki geliri seviyesinde.

Enflasyon ve işsizlik

Singapur'da çekirdek enflasyon 1990 ile 2025 arasında yıllık ortalama yüzde 1,77. En yüksek enflasyon oranı, Mayıs 2008'de yüzde 6,5 olmuş. En düşük enflasyon oranı ise Ekim 2009'da -yüzde 1,77. İşgücüne katılma oranı yüzde 68,60 olan ülkede işsizlik yüzde 2,2 oranında.

Tur rehberimiz, işsizlik oranının düşük olmasını, "Engelli de olsa herkes kendisinden sorumlu, herkes yapacak bir iş bulabilir, devlet iş yapmak isteyenlerin yetkinlik kazanmasına yardım eder. Vergilerimizi karşılıksız kimseye yedirmeyiz" diyerek açıkladı. Türkiye'de zaman zaman üç rakamlı oranlara çıkan, en düşük seviyesi iki rakamlı oranın, yani yüzde 10'un altına nadiren düşen enflasyon, Bülent Eczacıbaşı'nın kitabında anlattığı üzere, ortalama yedi senede bir inip bir çıkan ekonomik krizler nedeni ile zapt edilemiyor; halen de yüzde 40 - yüzde 50'ler seviyesinde.

Singapur'da engelliler de dahil çalışabilen herkes işgücüne katıldığı ve çalıştığı halde Türkiye'de işgücüne katılım oranı yüzde 52,6 ve bu kesimin yaklaşık yüzde 10'u aradığı halde iş bulamıyor.

Hukukun üstünlüğü

World Justice Project (WJP) 2024 Hukukun Üstünlüğü Endeksi'ne göre Singapur, 142 ülke arasında 0.78 puan ile 15. sırada ve dünyanın en ileri ülkeleri arasında yer alıyor. Singapur, hukukun üstünlüğünün sekiz ana faktöründen “yolsuzlukla mücadele” ve “düzen-güvenlik” kategorilerinde yüksek performans gösteriyor, ancak temel haklar ve hükümet yetkilerinin kısıtlanması gibi alanlarda daha düşük puanlar alıyor.

WJP'nin endeksinde Türkiye, hukukun üstünlüğünde tam puan 1,00 üzerinden 0,42 puan ile 142 ülke arasında 117. sırada yer almakta. Türkiye, Doğu Avrupa ve Orta Asya bölgesinde 15 ülke arasında son sırada.

“Modern otoriter” lider

Bayrağındaki, İslam ülkesi izlenimi veren beş yıldız, Singapur'un “demokrasi, adalet, barış, refah ve eşitlik” ilkelerini temsil ediyor. 1980'lerde evlerin bir kısmında tuvalet ve kanalizasyon sistemi olmayan Singapur'u bir üçüncü dünya ülkesi iken dünyanın refahı en yüksek ülkelerinden biri haline getiren, 2015'te vefat eden liderleri Lee Kuan Yew, bazıları tarafından modern diktatör olarak tanımlanıyor. Lee'nin yerine, liderliğinde önemli rol oynayan Goh Chok Tong geçti, 2024'e kadar görev yaptı. 2024'te ise Lee Kuan Yew'in oğlu Lee Hsien Loong başbakan oldu.

İngiltere'de hukuk okuyarak avukat olan Lee Kuan Yew'in başarısının sırrı, hukukun üstünlüğüne ve liyakate ileri derecede saygılı, yolsuzluğa karşı sıfır toleranslı olması. Nitekim Lee Kuan Yew, 1995 yılında parlamentoda yaptığı bir konuşmada, yargının bağımsızlığının Singapur'un uluslararası itibarı ve ekonomik başarısı için hayati olduğunu vurguladı.

Vatandaşın el kitabı

Singapur'un “Vatandaş El Kitabı”na göre, şiddet ve korkuya dayalı yönetim anlayışlarının aksine, “yumuşak otoriterlik”in ustası olan Lee Kuan Yew, kontrol ve imaj yönetimini sofistike bir biçimde dengelemesi sayesinde, günümüzün modern otoriter liderleri için bir model olarak kabul ediliyor.

Otoriter yöntemleri ekonomik kalkınma ve toplumsal istikrar vurgusuyla dengeleyen pragmatik ve disiplinli bir yönetim anlayışı benimseyen Lee, “Spin Dictators (Algı Diktatörleri)” adlı kitabında otoriter kontrolü elinde tutarken hem iç hem de dış kamuoyunda olumlu bir imaj korumayı başaran liderlik tarzları ve stratejilerinin temel figürü olarak görülmekte. Bu model, özellikle Rusya ve Belarus gibi üniversite mezunlarının çok olduğu ülkelerde pek çok dünya liderini etkilemiştir.

Muhalefeti hukukla sindirmek

Açık şiddet uygulamaksızın kamusal eleştiriye riskli bir hale getirerek muhalefeti bastırmayı başaran, böylece yasal ve düzenli bir yönetim görünümünü koruyan Lee Kuan Yew'in taktiklerinden biri, siyasi rakiplerine ve eleştirel medyaya karşı stratejik olarak iftira davaları açmaktır. Bu davalar, hedef alınan muhalifleri mali ve itibari olarak zarara uğratarak susturmayı ve bastırmayı amaçlıyordu.

Lee Kuan Yew, başbakanlığı ve siyasi yaşamı boyunca, muhalefet liderlerine, gazetecilere ve yabancı medya kuruluşlarına karşı toplam sayısı bilinmeyen birçok iftira ve hakaret davası açmış. Lee, muhalefet lideri Jeyaretnam'a karşı 1979 ve 1990 yıllarında iki ayrı iftira davası açmış ve her iki davayı da kazanmış. Yüksek miktarda tazminat ödemek zorunda kalan Jeyaretnam'ın siyasi kariyeri bu davalar sonunda ciddi şekilde etkilenmiş. Lee ve dönemin Başbakanı Goh Chok Tong, 2002 yılında muhalefet lideri Chee Soon Juan'a karşı açtıkları iftira davasını da kazanmışlar. Keza 2006 yılında, Lee Kuan Yew ve oğlu Lee Hsien Loong'un açtığı iftira davasını kaybeden bir dergi, Singapur'daki faaliyetlerini durdurmuş.

Türkiye'deki durum

Adalet ve Kalkınma Partisi lideri Recep Tayyip Erdoğan'ın 2014 yılında cumhurbaşkanı olmasından sonra, 2014-2021 yılları arasında Türk Ceza Kanunu'nun 299. maddesi uyarınca "cumhurbaşkanına hakaret" suçlamasıyla toplamda 194 bin 142 soruşturma ve 44 bin 675 dava açılmış, bu davalarda 16 bin 993 kişi mahkûm edilmiş. Erdoğan'ın muhaliflere karşı tam adedi bilinmeyen yüksek değerli birçok tazminat davası da açtığı biliniyor.

Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı, Singapur Cumhurbaşkanı ile İçişleri Bakanı'nın fiilen önemli düzeyde yargı yetkisine sahip olduğunu, "özellikle başta Yüksek Mahkeme olmak üzere yargı mensuplarının, iktidar partisi ve liderleriyle yakın bağları bulunduğunu" ve bunun da "yargının, siyasi açıdan hassas davalarda iktidar partisinin görüşlerini yansıttığı algısına" yol açtığını belirtiyor.

Birleşmiş Milletler Yargı ve Avukatların Bağımsızlığı Özel Raportörü tarafından 1996 yılında hazırlanan bir raporda ise Singapur yargısının bağımsızlığı ve tarafsızlığına ilişkin iddiaların "hükümetin veya iktidar partisinin üyelerinin, açtıkları iftira davalarını yüksek oranda kazanmalarından kaynaklanmış olabileceği" kaydediliyor.

Türkiye'de ise yargı yürütmeye bağımlı. Her ne kadar anayasada "hâkimler ve savcılar bağımsızdır ve hâkimlere kimse emir ve talimat veremez" dese de ülkemizin en kilit yargı kurumu olan Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nun (HSK) doğal başkanı Adalet

Bakanı'nı ve kurulun 13 üyesinin tamamını değilse de ezici çoğunluğunu görevdeki cumhurbaşkanı belirlemekte, HSK yürütmenin bir uzantısı haline gelmiş bulunmaktadır. Hâkimler ve savcılar, Adalet Bakanlığı tarafından göreve kabul edilmekte, cumhurbaşkanının huzurunda kura çekmektedir.

Uluslararası hukukçular ve Türkiye

Yazının başında da belirttiğim gibi, Singapur'daki konferansın gayriresmi gündeminin tek konusu Türkiye idi. Kerli ferli uluslararası hukukçuların hemen hepsinin ortak soruları şunlardı:

“Türkiye'ye ne olacak? Bu kötü gidişten çıkabilecek mi? Muhalefetin adayı serbest kalacak mı? Erdoğan seçimleri iptal eder mi? Türkiye otokrasi olur mu? Avrupa'nın yanı başında bir diktatörlük doğar mı?”

Türkiye'den tek katılımcı olarak muhatabı olduğum bu sorulara, “Türkiye'nin demokrasi kültürü nerdeyse 200 yıllıktır. 1950'de iktidarın seçimle değişmesini sağlayarak demokrasi yönünde oldukça ileri bir adım atmıştır. Yaşananlar demokrasimizin gelişme ve olgunlaşma sancılarıdır. Türkiye, otokrasi bataklığına saplanmayacak, bu günlerden aldığı derslerle ileri demokrasi yönünde evrilecektir” diye cevap verdim.

Fakat görmüş geçirmiş hukukçuların birçoğu beni ya çok iyimser buldular ya da sözlerime bıyık altından güldüler. Ancak “Güzel ülkemizin geleceği için, uluslararası yatırımcılar gibi ben de endişeliyim, bu günleri en kısa sürede akliselimle aşmayı diliyorum” dediğimde beni daha samimi bulup kendi fikirlerini paylaştılar.

AB'nin sığ görüşlülüğü

Avrupa'dan gelen hukukçular, Avrupa Birliği'ni (AB) sığ görüşlü olmakla eleştiriyorlar. AB'nin Türkiye'yi AB dışında tutarak büyük hata yaptığını, zamanında Türkiye'yi üyeliğe kabul etmiş ya da ilişkileri daha sıkılaştırmış olsalardı Türkiye'nin AB ile aynı seviyede olmasa bile aynı değerler üzerinde ortaklık eder olacağını, Avrupa'nın güvenliğine ve ekonomisine büyük katkı vereceğini, ancak bu günlerde güvenlik için Türkiye'ye ve Recep Tayyip Erdoğan'a muhtaç olduklarını, Türkiye'nin otokrasiye sürüklenmesine bir şey diyemediklerini söylüyorlar.

Değerlerimiz AB ile aynı mı farklı mı?

Fakat Türkiye'nin anayasada belirlenen laik, demokratik ve sosyal hukuk devleti ve demokrasi değerlerinin AB'nin değerlerinden farklı olmadığını, ancak bu değerleri gerçekleştirmekte Türkiye'nin geride ve gerilemekte olduğunu kabul ettiğimi, bunda AB'nin sığ görüşlü tavrının da etkili olduğunu söylemem tam kabul görmedi. Yargının, yürütme gücünün bir uzantısı haline geldiğini,

cumhurbaşkanına karşı bağımsızlığını (ve dolayısıyla tarafsızlığını) kaybettiğini, böylece güçler ayrılığının en önemli ayağının yok olduğunu söylediklerinde itiraz edemedim.

Tersine Türk usulü cumhurbaşkanlığı sisteminde başkanlık sistemlerindeki yasama ve yürütme dengesinin, yürütmeyi hukuk yoluyla güçlü bağımsız yargı vasıtası ile sınırlandırma (denge ve denetleme) tedbirlerinin olmadığını ve dolayısıyla bu durumda gerçek manada Türkiye'nin laik, demokratik bir hukuk devleti olmaktan çıkmış, güçler ayrılığı yerine bütün devlet güçlerinin tek bir kişinin elinde toplanmış ve keyfi olarak kullanılabilir olduğu bir otokrasiye dönüşmüş olduğunu, bu durumda ise AB ile ortak değerlerin sözde kaldığını iddia ettiklerinde bunu kabul etmek zorunda kaldım.

“Türkiye çalkantılara gebe mi?”

Uluslararası hukukçuların bir kısmı Türkiye'nin çalkantılara gebe bir ülke olduğunu düşünüyor. Sebep olarak ise ana muhalefetin cumhurbaşkanı adayı Ekrem İmamoğlu'nun tutuklanmasını gösteriyorlar. İmamoğlu'nun yolsuzluk sebebi tutuklandığına kimse inanmıyor. Hepsi, İmamoğlu'nun siyasi sebeple ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'a karşı aday olarak seçime girmesini önlemek için tutuklandığına inanıyorlar. Açılan soruşturmalar, gözaltı ve tutuklamalar ile göstericilerle polisler arasındaki didişme, gaz sıkma, coplama, yakalama, tutuklama haberleri eski Adalet Bakan Yardımcısı yeni İstanbul Başsavcısı Akın Gürlek'in ismini uluslararası hukukçular arasında çok bilinir hale getirmiş.

Bağımsız yargı refah demek

Bir yanda 85 milyonluk devasa Türkiye, diğer yanda 3,7 milyonluk şehir devleti Singapur, yönetimleri değişik derecelerde otoriter olmakla suçlanan iki ülke. Aralarındaki en kritik fark hukukun üstünlüğü seviyesinde; Singapur 0,78 puanla baştan 15'inci sırada iken Türkiye 0,42 puanla 142 ülke arasında sonlarda 117'inci sırada. Türkiye'nin Singapur seviyesine gelebilmesi için arada 112 ülke var. Türkiye istikrarsız yönetim, yüksek enflasyon, işsizlik, düşük milli gelir sorunlarıyla boğuşurken Singapur yok denecek kadar düşük enflasyon ve işsizlik ve ABD'den bile yüksek, Türkiye'nin yedi katı milli gelirle zenginlik içinde yüzen bir refah ülkesi.

Otoriterlik ve hukuka saygı

Singapur'daki otoriter yönetim, liyakate ve hukukun üstünlüğüne riayet ederek uluslararası alanda güven kazanmış ve zenginleşmiş. Oluşturduğu güven sayesinde Avrupa'dan Avustralya ve Yeni Zelanda'ya kadar geniş bir coğrafya arasındaki ticaretten oldukça önemli bir pay alıyor. Uluslararası ticarette ve uyuşmazlıkların çözümünde Singapur bir güven limanı olarak görülüyor.

Türkiye'de ise gittikçe otoriterleşen ve sertleşen yönetim yargıyı da kendisine bağlayarak hukukun üstünlüğünde en gerilere düşmüş. Yargının bir araç haline geldiği, 35 yıl önce verilen yatay geçiş kararı ve ona dayalı olarak yapılan eğitim sonucunda 31 sene önce verilen diploma, otoriter lidere sadakat gösteren kimselerce ve yargı kararı olmaksızın iptal edilebiliyor. Halk ise "cumhurbaşkanına hakaret" soruşturmaları ile yürütmeyi eleştirmekten korkar hale gelmiş. Bunun sonucunda Türkiye'nin kişi başı milli gelirinin Singapur'un yedide biri kadar olması hiç şaşırtıcı değil.

Türkiye'ye ne olacak?

Türkiye'ye ne olacağı sorusunun cevabı işte tam da burada yatmaktadır. Türkiye, ya yargıyı yürütme ve yasama güçlerinden tam bağımsızlaştıracak, ancak keyfi ve juristokrasi olmasını önlemek için idaresine ilişkin tüm kararları etkin yargı denetimine tabi olacağı, etkin ve verimli çalışan, şeffaf ve tam hesapverir bir hale getirerek dünyanın ileri demokrasileri ve yüksek refah devletleri arasına girecek; ya da bugün birisi yarın ötekisi, bir kişi tüm devlet güçlerini ve yargıyı tek elde toplayacak, ülkeyi daha çok otokrasi bataklığına sürükleyecek ve refahını hızla düşürecektir.

İktidardan bir otokrat giderken yeni bir otokrat gelecek, gelen gidenden intikam alırken ülke huzur bulamayacak, bir zaman sonra ülke toplumsal çalkantılar içine düşebilecektir.

İktidardaki siyasetçilere ve onlara uyararak ya da onlardan korkarak anayasa mahkemesi kararına bile uymayan, kalemini büken hâkim ve savcılara bunu duymalı: Sizler, böyle yaparak milli gelirimizi ve refahımızı düşürüyor, toplumsal huzurumuzu bozuyorsunuz.

